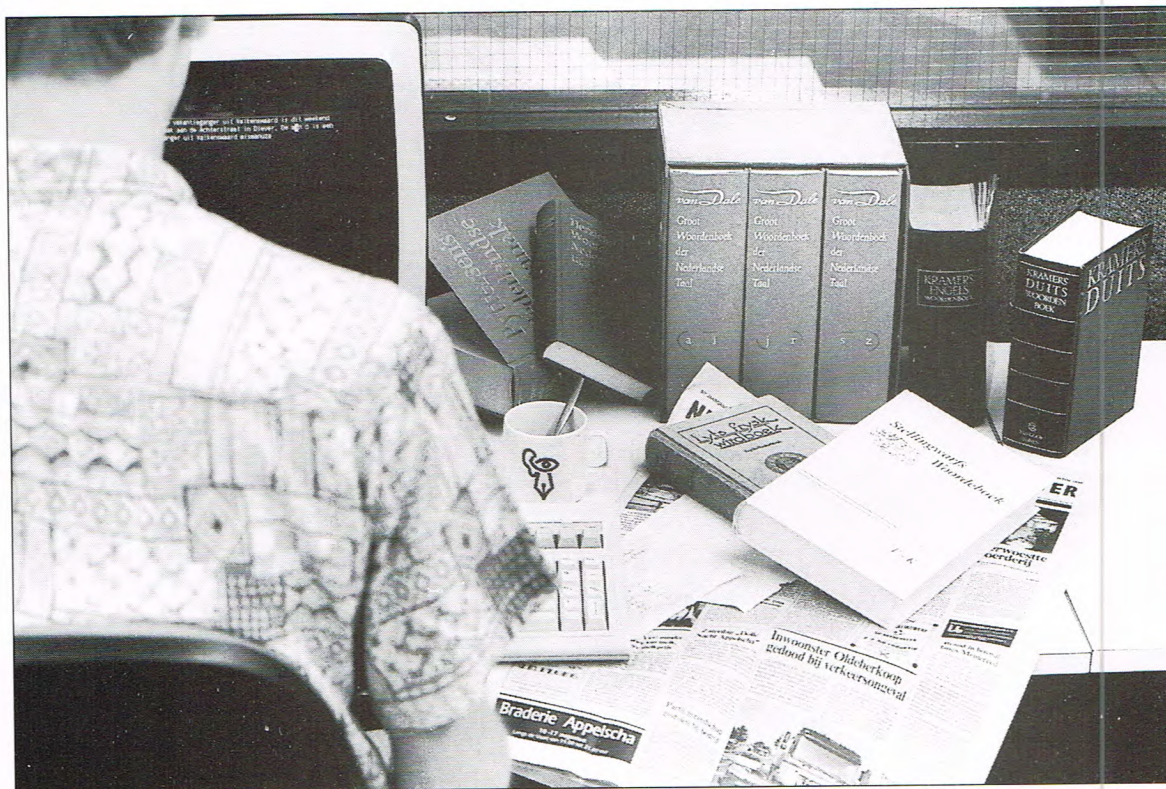

de ovend

Stellingwarfs tiedschrift

22e jaorgaank no. 4
augustus 1994

Kolofon

De Ovend wodt uitgeven deur de Stichting Stellingwarver Schrieversronte, en komt zes keer in et jaor over de heerd bi'j de leden/ab. In dit blad verschienen bi'jdregen op et terrein van de Stellingwarver schrieveri'je, taelkunde, volkskunde, geschiedenis en taelbeweginge.

Redakteur: Johan Veenstra.

Buro-redakteur: Pieter Jonker.

Zetwark: Trijnie Gibcus-Telkamp.

Omslag: Sietske A. Bloemhoff.

Drok: Van der Meer, Oosterwoolde.

Administraosie: Stichting Stellingwarver Schrieversronte,
Bongheer 1, 8431 GT Oosterwoolde,
Postbusse 138, 8430 AC Oosterwoolde.
Tillefoon: 05160-14533.

Lidm./Ab.: f 17,50 in et jaor.

Losse nommers: f 4,00.

ISSN 0166-7351.

D'r mag gien wark uut dit blad overneumen wodden zonder schriftelik goedvienen van de maeker(s).

In dit nummer:

Foto's: blz. 1, 7 Ni'je Ooststellingwarver/
Anpakken.

blz. 14 Jantina Vledder-Nijboer, privé.

blz. 18 S. Sassen, Amsterdam.

blz. 20, 21, 22 Fred Platje.

Foto omslag: Et eerste diel van et Stellingwarfs Woordeboek wodt al volop bruukt op 'e redaktie van NOS/Anpakken.

Inhoold

Henk Bloemhoff <i>Et Stellingwarfs Woordeboek</i>	3
Benny Holtrop <i>Decarnaosie</i>	11
Pieter Jonker <i>In Memoriam Jan Wybenga</i>	12
I. de Boer <i>Bevri'jding</i>	13
Jantina Vledder-Nijboer <i>Post uut Kolomna</i>	14
Cees Nooteboom <i>Tael van beelden</i>	16
<i>Krummelties</i>	19
Oene Bult <i>Et moet een keer opholen</i>	20
Klaas Knillis Hofstra <i>Is 't niet zo?</i>	23
Jan E. Ennik <i>De Bargfeesten van Appelsche</i>	24
Benny Holtrop <i>Troost</i>	31

Henk Bloemhoff

Et Stellingwarfs Woordeboek

Tocspraake Henk Bloemhoff, 25 juli 1994, bij de prissentaoisie van et Stellingwarfs Woordeboek, diel 2

Vrouwluden en manluden,

In et langelaeste is et dan zoveer: ien kwat van et Stellingwarfs Woordeboek is klaor en kan zodaolik verschienen. Slim bliede bin 'k, dat kuj' vanzels wel begriepen. Bij et deurwarken van alle materiaol heb ik now en dan nogal es even achterommekeken naor die veurbi'je twintig jaoren, en docht dan wel es: tjongejonge waor bin we indertied wel niet an begonnen. En wat hebben we aenlik wel niet een huidvol wark verzet.

Et daenkward veur et woordeboekprojekt is feitelik in 1969 al begonnen. Ik zochte een meugelik projekt veur mien tewarkstelling as gewetensbezwaorde in Vledder, hadde daor kontakten over mit de ooldborgemeister van Oost-Stellingwarf dr. Oosterwiek, en nao wat vieven en zessen kwam ik uut bij de dialektoloog Henderk Entjes in Grunningen, de laetere perfester. Et is geweldig mooi, Henderk Entjes, dat ie d'r vandaege bij wezen kunnen! Ie zetten mij in die tied mitien op et spoor van et proefschrift van Albert Sassen. Die zien Zuudwestdrentse materiaol liende him hiel goed om in de midden van Stellingwarf of te vraogen en dat heb ik in mien Vledder-tied ok daon, al duurde deur centeraosiakwesties et projekt zels mar een maond of wat.

In de eerste helte van de jaoren zeuventig praotte ik mit Entjes en mit verschillende liefhebbers van et Stellingwarfs over plannen veur een Stellingwarfs woordeboek; zo hadde ik kontakt mit Cees Bouter, van vroeger van De Hoeve, van wie in et uiteindelijke woordeboek now ok zien eigen verzaemeling op kaorties opneumen is. Ok in et verbaand van de Stellingwarver

Schrieversronte praotte Henderk Entjes nogal es mit. En ok over de meugelikheden van de streeктаelschrieveri'je het hij oons Stellingwarvers indertied nogal es infermeerd, ik herinner me bijglikeks zien lezing in De Gouden Klok in Oosterwoolde, now weer lange, lange leden. Zien gedaachten over streektael en kultuur in de kolleges an de Grunninger universiteit die ik laeter volgde, brochten via mien persoon ok de neudige kennis naor Stellingwarf. Dat jim begriepen, beste meensen, dat ik et op pries steld hebbe, Entjes vandaege in oons midden te hebben, zodat hij douk et twiede exemplaor in ontvangst nemen kan.

Entjes stelde mij in 1974 an as student-assistent bij et Nedersaksisch Instituut; deur dat assistentschop zette et woordeboekprojekt aenlik goed uut aende, want mit de woorden die ik uut de teksten van mit naeme Bergveld weg haelde, begon ik al een hiele riegel woordeboekartikelties in ontwarp te schrieven. Et Fries Instituut van dezelve universiteit breidde et projekt uut mit nog wat fermaosie en zo wodde tot september '78 een stevige basis legd. Uteraord wodde al van 1969 of elk biezunder woord da'k thuus of op ere plakken heurde, op een briefien zet en bij de verzaemeling daon. Ien van de vraogen daor ik al gauw wat mit kwam te zitten, was: nemen we allienig teksten, of gaon we ok konsekwent ofvraogen, bijglikeks in mien geboortedorp Nijberkoop en in de beide Stellingwarver heufdplakken Oosterwoolde en Wolvege? Een prachtige kaans beud him an deurdat we gebruik maeken konnen van de woordeboekenquête die et Nedersaksisch Instituut lopen hadde in de hiele perveensie Drente. Mien tegenwoordige kollega Geert Kocks, die uteraord vandaege ok anwezig is, hadde daor al in zoe'n honderd dorpen een maondelikse enquête lopen van 60 vraoge-

kaorties per keer. Iederiene in Drente vun et prachtig. Wi'j Stellingwarvers nammen et idee over, mit op anraoden van Entjes en Kocks, en de in 1971 geboren Stellingwarver Schrieversronte zag et slim zitten, dat we kwammen in de zommer van '75 tot zoe'n vuventwintig infermaantegroepen, verspreid over hiel Stellingwarf. Ik testte et Drentse materiaol maandeliks in de infermaantegroep van mien geboortedörp Ni'jberkoop, maekte dan vaeke een flink pat ni'je, meer op Stellingwarf toespitste kaorties, leut die vermenigvuldigen deur de universitaire reprodienst en geerde die Stellingwarver pakkies eigenhaandig bi'j mekeer op et Nedersaksisch Instituut. Dit gefit alvast de gelegenhied om mien vrouw mit ere te numen: bi'j dat mit de haand verzaemelen hulp Philo meerstal al. Ik zie soms in gedaachten oons nog om de grote taofel henne lopen in de kollegezael, om de staepelties veur Stellingwarf bi'j mekeer te geren. En die gongen dan via de administraosie van et Nedersaksisch Instituut op 'e post en kwammen daor ok weeromme, om in kaartebakken opsleugen te wodden. Daank Henderk Entjes, Geert Kocks en aandere van et Nedersaksisch Instituut in die tied veur de meugelikheden. Daank ok an Philo, veur jow inzet doe al, veur jow opmarkings hier en daor bi'j et Nederlaans van de veurlaeste versie van et te verschienen diel, en, niet te vergeten, daank da'k zovule vri'je tied an et woordeboek besteden kon. Ik bin de eerste om te zeggen dat et wel es wat te bot west het.

Meensken, ik hebbe me veurneumen om in dit praotien iederiene te numen en zodoende te daanken, en dan laot ik veur een goeie verdeling de sponsors nog over an mien Schrieversronte-kollega Pieter Jonker. Dat numen kan mar kot en ik kan niet alle vormen van hulpe hier anstippen, mar jim moe'n goed veur ogen hebben, dat ik mien daank oegruselik miene. Hiel vule meensken hebben et belang van et woordeboekwark begrepen en ze hebben geloofd in mien persoon, die ok as eerdere veurzitter van de Schrieversronte en projektleider et woordeboekwark de hiel-

tied veerder brocht.

Benaemens mossen we meer op eigen krachten warken doe an et Nedersaksisch Instituut de tied van et assistentschop verstreken was. De perveensies Grunningen en Drente hadden daor - om zo mar te zeggen - elk nog wel een eigen mitwarker, mar et wodde d'r ok bepaold niet beter op mit de centeraosiemeugelikheden, dat een veerdere uutwarking van et materiaol an et Instituut zat d'r niet in. Overiessel en Gelderlaand bouwden eigen akedemies op en de kleinste Nedersaksische regio, Stellingwarf dus, leerde ok om op eigen bienen te staon, die van de Stellingwarver Schrieversronte wel te verstaon. Die nam et versturen en odderen van de enquête over. Ik nam de leiding over et projekt, en Pieter Jonker en zien administratieve mitwarkers kregen de daegelikse zorg over de fiches. Mien zuster Sietske Bloemhoff nam, as iene van de taeken die onder et heufdmitwarkerschop van de Schrieversronte vullen, veur een dag in de weke et woordeboekwark onder heur hoede. Ze zol heur veural mit bepaolde vaktaelen doende hollen. Dat was van 1983 of, en sund die tied perbeerde zi'j, in mien plak, et materiaol uut in de groep van Ni'jberkoop en vreug mondeling of in Buil, Noordwoolde en Steggerde. In de fase van et uutschrieven, die in 1991 begon, vragt zi'j butendat woorden en verbienings of die bi'j de uutwarking niet goed dudelik binnen, in de groepen die ik krek nuumde uut de midden van Stellingwarf. Heur vaktaelepublikaosies, mit naeme over de klokkestoelen en over de iemkeri'je, valen op; ze bin ok in et woordeboek verwarkt. Ok heur degelike veldwark en aandere steun heurt hier een boel lof te kriegen. Now ik et over heur betaelde wark bi'j de Schrieversronte hebbe, is et een goed mement om daank uut te spreken veur et vertrouwen dat de beide Stellingwarver gemienten en de perveensie Frieslaand deur de jaoren henne in et taelkundige wark van de Schrieversronte had hebben, en dat veur et woordeboek in et biezunder.

In 1985-1986 kwam ik mit aandere bi'j de

Schrieversronte tot de oertuging: we moe'n warken gaon an een utwarkingsplan. Et idee van kaasten vol kaorties die nooit utwarkt wodden zollen, griesde mi'j an, dat kuj' begriepen. Daorumme schreef ik, al zeg ik et zels, een degelik projektplan, dat ik veur kommentaor veurlegde an Entjes' opvolger Hermann Niebaum, jim heurden him ni'jsies al, en an die zien kollega Jurjen van der Kooi, van etzelde Nedersaksisch Instituut. Et bi'jholen van et financiële plaetien en et kontakt mit de foonsen was heufdzaekelik et wark van Pieter Jonker, die, et heurt bi'j zien taeken, ok de uitgeverskaante te doen kreeg. Al mit al wodde et tot 1991 toe mit de sponsoring een spannende rees mit now en dan haost wilde aeventuren en soms ok mit dieptepunten, mar al mit al lokte et toch. Pieter zien stevige en bemoedigende wark in dit pat van et verhael verdienen veul lof. Mien goeie kunde op et Ministerie van Onderwies Henk Heikens zee et intied es zo tegen me: 'Zoe'n projekt in disse tied, Henk! Dat wodt sprokkelen'. Now, hi'j het geliek kregen, of niet dan, Pieter.

Doe alles in kannen en kruken was wodde een kemmissie van redaktioneel toezicht vormd, daor behalven Niebaum en Van der Kooi ok dr. A. Moerdijk in kwam, de tegenwoordige heufdredakteur van et beroemde *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, en ok drs. K. F. van der Veen, heufd van de woordeboekstaf van de Fryske Akademie, die et al lieke prachtige *Wurdeboek fan de Fryske Taal* tot zien taeken het. Beide heren zitten ok in de Raod van Advies, daor veerder lid van binnen de emeritus-hooglerers Entjes, Goossens en Sassen, dr. J. B. Berns, wnd. direktur van et bekende P.J.-Meertens-Instituut in Amsterdam, én degene die anzocht wodde om kultureel en bestuurlik Stellingwarf te vertegenwoordigen, drs. H. R. Heite, borgemeister van West-Stellingwarf.

Graeg wil ik now een peer dingen over et woordeboek zels zeggen. Sommigen zullen heur bi'j et bruken d'r van misschien wel ofvraogen, of al die verbienings die d'r nao

CENTERAOSIE

Bi'j de prissentaosie van et Stellingwarfs Woordeboek gaf Pieter Jonker een toe lichtung angaonde de centeraosie en nuumde alle geldgevers mit ere.

In et veurste plak weren dat netuurlik de overheden en foonsen, die de anstelling van de lexikograaf meugelik maekten: et Preens Bernhard Foons, de Stichting Je Maintiendrai-Frieslaand, de Van Heloma Stichting, de P.W. Janssen's Friesche Stichting, de gemienten Oost- en West-Stellingwarf, de perveensie Frieslaand, et Europese Buro veur Minderhiedstaelen en et VSB Foons. Doe Pieter Jonker nog even meldde dat ze him naachs wel wakker maeken mochten as meensken nog een goed idee hadden angaonde de foonswarving, kwam d'r nao ofloop nog een gift binnen van f 7.000,-, mar de geveer wol buten alle publiciteit bliieven.

In et twiede plak wodde de uutgifte van et boek dreugen deur de heufdsponsor: de Coöperatieve Veurschotbaank b.a.

Berkoop en de volgende co-sponsors: Stichting Laandbouwschoelefoons Berkoop, Rabobaanken Buil-Noordwoolde en Wolvege e.o., Diddens Translations Ni'jhoolt woolde, de Rabobaanken in de gemiente Oost-Stellingwarf, Plusfood Oosterwoolde, Boekhaandel Zwikstra - Wolvege, Rotary-club Oosterwoolde, de Liwwadder Kraante, de Stellingwarf, Uutgeverijje Van Nieuwenhoven (Ni'je Ooststellingwarver/Anpakken).

Veerder steunden 22 pattekeliieren de uutgifte van et boek en heur naeme wodt ok mit ere nuumd in et woordeboek. Pieter Jonker maekte ok bekend dat d'r van de vuufhonderd exemplaoren now al over de driehonderd verkocht binnen.

Deur de sponsoring en deur de verkope is de dekking veur de drokkosten zo goed as rond en dat gelt dus niet alliend veur et eerst verschenen diel, mar dus ok veur de volgende drie dielen.

de lemma's kommen, wel zo neudig binnen. Al zal elkeniene wel vienen dat een protte veurbeeldmateriaol et boek levendig maekt, de sfeer van et gebruik en zo wat henne verdudelikt - mar bin al die verbienings neudig? Ja, toch wel. Want vule van die hiele of halve zinnegies laoten ienheden zien die de hieltied in et vaaste verbaand van die woorden bruukt wodden. Ze bin, mit een vakterm, ooit lexikaliseerd, wo'n deur de kiender van de oolden as ienhied begrepen, in et taelvermogen opsleugen, en heuren dan ok een eigen plak in et woordeboek te hebben. Lao'k et veurbeeld nemen van et woord *heerd*, Ned. haard, in de betekenis iene zien woonkamer, et huus daar hi'j in woont, dus zo ongeveer in et bekende spreukwoord *Eigen heerd is goold weerd*. Verbienings bi'j dat *heerd* bin o.e. *meensken* of *volk over de heerd kriegen*: over de vloer, op visite kriegen dus; daor naost hej' niet daj' ze over de heerd nugen, al kuj' ze wel nuugd hebben. Ie kun *bi'j iene over de heerd kommen* mar ie gaon niet over of naor iene zien heerd, al kuj' wel altied *bi'j iene over de heerd wezen*. Zo kuj' ok *iene vaeke op 'e heerd hebben* mar ie zullen niet zeggen daj' him altied op 'e heerd blieven laoten. En aovens, ok al is et midden in de waarme zommer van 1994 en *ie hebben goeie kunde over de heerd*, dan wi'j' *de kiender niet de hieltied bi'j de heerd hebben*, die moe'n ja een keer op bedde; dan zeg ie niet daj' ze niet langer naost, in de buurt van of alderdeegst op 'e heerd hebben willen, al zol et laeste haost kunnen moeten, omdaj' diezelde aovend wel *volk op 'e heerd hebben*. Mar nee, zok volk kuj' wel graeg vot hebben willen omdaj' ze liever niet langer over de heerd hebben willen, mar ie kun toch niet zeggen daj' ze niet langer bi'j de heerd hebben willen, laot staon daj' ze daoromme votsturen kunnen zollen. Toch kuj' as vrouwspersoon wel weer *et eigen manvolk op 'e heerd hebben* - mar dan is dat omdat de mannen buten niet veerder mit et wark kunnen, bi'jglieks deur et minne weer. Ieje zels, je kiender, je man of vrouw kun wel *een bult op 'e heerd zitten* - dan hoeven ze beslist nog

niet laeter op bedde te gaon, mar dan bin ze een boel thuus, of om et mit een aandere vaaste verbiening te zeggen: dan *blieven ze een boel bi'j de heerd*. Jim begriepen dat niet allienig biezondere woorden, mar ok zokke verbienings mit heur hiel eigen betekenis een hiel belangriek pat van et Stellingwarver taeigen binnen, dat dus in een woordeboek beschreven wodden moet. Daj' as schriever van et woordeboek op zok soorte van verbienings goed verdocht wezen moeten, wi'k nog mit een kot aander veurbeeld zien laoten. Zo kwam ik in de veurbeeldzinnegies de hiele gewone zin tegen *De brogge ligt d'r of*. Dan daenk ie as Stellingwarver uut Ni'jberkoop al gauw dat die d'r in zien gehiel of ligt, bi'jglieks om him maeken te kunnen; we kenden daor vroeger allienig mar vaaste batten en iene ophaelbrogge. Mar al gauw dot uut et materiaol uut westelik Stellingwarf blieken, dat et daor hiel gewoon is om te zeggen dat de brogge d'r of ligt in 't biezunder as een dri'jbrogge eupendri'jd is. Ja, die verbiening het alderdeegst een appat woord *ofliggen* naost him, in op zien minst een viertal westelike dörpen. *As de brogge oflag in Peperge-De Blesse, kwammen ze wel es te laete veur de busse*, en *As de dri'j oflag [in Spange], dan moj' een ende ommelopen*.

De woorden in vule zinnen laoten et gebruik zien, Entjes zee et in et eerste begin al tegen me, en dat wodde ok bi'j et Stellingwarver woordeboekwark al mar dudeliker. Netuurlik hebben ze ok bi'j de meerste aandere woordeboekprojekten al hiel lange oge veur dit soort dingen had, en ok een mederne taelkundige as Martin Everaert het in et tiedschrift *Spektator*, een goed jaor leden, nog es flink ommedaenken an dit soorte van zaeken geven. Ik leut jussies al even de regionale spreiding deurschiemeren. Iene van de oorspronkelijke doelstellings van et woordeboek was, om veural inzicht te geven in klaanktegenstellings die d'r tussen dörpen binnen in bepaolde woorden. *Huj, hui* of *huui, mujte, muite* of *muuite* - et Stellingwarfs woordeboek lat zien in welk gebied zokke variaanten zitten. As alle dielen

Mr. J.H.L. Meerdink, direktur van et Preens Bernhard Foons het krek et eerste diel van et woordeboek kregen.

klaor binnen dan zullen, dat durf ik rustig te zeggen, de oolde klaankstruktuurverschillen hiel goed of te lezen wezen an de haand van de grote verzaemeling woorden, en kun we dus ok meer inzicht kriegen in de Stellingwarver taelhistorie. Bij de woorden die ik ongetwiefeld nog opkriegen zal náó et verschienen van alle dielen, is et dan ok niet neudig om ze nog es over et hiele gebied of te vraogen, mar ze zullen dan wél klaormaekt wodden moeten veur een supplement, dat naor mien gedaachten toch een keer neudig wezen zal.

Ik bedoele netuurlik niet dat ik niet zovule ommedaenken meer geven wil an een sekure fonetische beschrijving; hoewel die mi'j niet altied veur alle plakken in de percieze vorm bekend wezen kan - ik bruke ommes veul schriftelik materiaol - neem ik die in de vier dielen zovule meu-

gelik op: uut eigen kennis of deur nao-vraag op temeensen ien plak. Ik ontikom daar mit an et gebrek dat Geeraerts en Janssens in heur publikaosie *Wegwijs in woordenboeken* zien in de meerste 'dialektwoordenboeken': et ontbreken van de weergifte van de uutspraak. Ok de verkleinwoorden en ere woordvormen bin opneumen, al bin d'r wel bepaolde aspekten buten beschouwing bleven omreden ze in een grammatika thusheuren, die ik trouwens veur niet onbelangrieke dielen al in de komputer hebbe.

Now nog even die iene vraoge die mi'j de hieltied weer steld wodt: waaromme verschient diel 2 eerst? Now, dat zit zo: we bin de grote enquête begonnen bi'j et woord *brink* omdat de Drentse enquête al zo veer was mit ofvraogen. De woorden van *A* tot *brink* hewwe laeter tussendeur ofvraogd, en die zitten dus verspreid in et

materiaol. Ze wo'n netuurlik bi'j et deurwarken wel invoerd en kommen dan automatisch op heur alfebetische plak te lane. Dat is beter as alle materiaol eerst deur te lopen om de *a* tot *brink*-woorden d'r uut te haelen. Daorumme is eerst et twiede diel anpakt: dat van de *f t/m k*. De belangriekste lijnen van de opzet vienen jim netuurlik veuran in et woordeboek, en wie nog wel meer weten wil, kan oonze projektbeschrijving inzien. Ik wil now weer overgaon tot et bedaanken van een tal meensken. In et eerste plak oons mem. Van alle infermaanten het zi'j veeruit de meeste vraogen te verwarcken kregen en ze komt haost nog daegelijks, ik overdrief echt niet, spontaan mit woorden en verbienings anzetten. Dan daank ik ok John Bilstra, die ondaanks hiel wat komputerperblemen toch zien leut dat uiteindelijk de meens de baos is over zien eigen prachtige pergrammes, Alie ten Hoor die ok onder alle drok die d'r van mien wark utgaot, rustig blift mit de komputer en zuver anvuult hoe ze mit korrekties ommeagaon moet. Ok de administratieve mitwarkers Trijnie Gibcus, veur de desk top-publishing, en Lodewiek Hooghmiestra veur de postverzorging daank ik. Ok daank an de heer Jan Lantinga mit veul materiaol uut Blesdieke, aandere infermaanten die riegelmaotig op mien oproepen om infermaosie reageren, zoas Jannie Dedden en Kees de Vries uut Wolvege, de heer De Weerd van vroeger uut de Westhoek en Pieter Heida en zien ploegien uut Oosterwoolde. De losse infermaanten kan ik netuurlik niet alle-máól numen, mar netuurlik wél die meensken die van de zommer van 1975 of in infermaantegroepen maandeliks hulpen hebben. Ok de grote groep meensken die intied wegreaekt binnen wil ik gewoon in de riegel mitnemen, mit et grootste respekt veur de trouwe inspannings en et vertrouwen. Et vertrouwen in de goeie ofloop van dat jaoren zestig idee, mit een optimisme zonder greenzen in wat toch veur een groot pat op vri'jwillige inzet drieven mos. Dit bin ze dan:

Oost-Stellingwarf

Berkoop

I. de Boer, geb. 1914
 R.C. de Boer-Adema, geb. 1914
 L. Hof-de Boer*, geb. 1908, overl. 1991
 W. Jager, geb. 1912
 G. Jager-Bruinenberg, geb. 1913
 Z. Kuiters-Keizer* (van 1991 of), geb. 1920
 D.W. Menger, geb. 1907, overl. 1982
 B. Menger-van der Weide, geb. 1909
 J. Veen-Menger, geb. 1909

De Fochtel

H. Baron, geb. 1901, overl. 1980
 H. Baron-Hofstra, geb. 1902, overl. 1993
 R. Bult*, geb. 1905
 J. Bult-Buldstra*, geb. 1910, overl. 1993
 L. Cats, geb. 1904, overl. 1987
 W. Cats-Popkema, geb. 1907, overl. 1986
 A. Kromkamp, geb. 1905, overl. 1990
 S. Kromkamp-Langhout, geb. 1907, overl. 1988
 J. van Rozen, geb. 1906, overl. 1993

De Haule

L. Baron, geb. 1907
 T. Bosma-Koops, geb. 1921
 A. Dol, geb. 1924, overl. 1983
 L. Dol-van Weperen, geb. 1927
 J. van der Heide-Dijkstra, geb. 1929
 D. Jonker, geb. 1921, overl. 1979
 M. Jonker-Veenstra*, geb. 1920
 P. Russchen, geb. 1907, overl. 1991
 A. Russchen-Baron, geb. 1906
 G. Stelma-Koopman, geb. 1945
 G. Witvoet, geb. 1921, overl. 1979
 A. Witvoet-van der Horst, geb. 1926, overl. 1979

Donkerbroek

J. van den Bos-Bouma*, geb. 1912
 J. de Boer, geb. 1919, overl. 1991
 A. Dongstra-van den Bos, geb. 1916
 S. Duin-Drenth, geb. 1931
 T. Lenstra-van Riesen, geb. 1931
 W. van Loon, geb. 1889, overl. 1975
 J. Russchen-Houkema, geb. 1921, overl. 1982
 A. Teijema-Dragstra, geb. 1905, overl. 1990

Else

A. Bijlsma, geb. 1917
K. Kastelein-Bergsma*, geb. 1922
J.H. Koops, geb. 1893, overl. 1980
J. Mulder, geb. 1916
J. de Nekker-Bolding, geb. 1922

Langedieke

M. van der Broek, geb. 1913
H. Donker-Bult, 1921
H. Jager-Tjassing*, geb. 1925
H. Sloot-de Jong, geb. 1931
J.L. Stoker, geb. 1911, overl. 1982

Makkinge

F. Bethlehem-Blijsie, geb. 1900, overl. 1983
J. Bijstra-van Dalen, geb. 1902, overl. 1991
A. Gorter, geb. 1929
J. Schurer*, geb. 1923
J. Schurer-Klosse, geb. 1928
H. Veenstra-Bouma, geb. 1922

Ni'jberkoop

A. Bloemhoff-Seinstra*, geb. 1923
E. Boek-Keizer, geb. 1923
P. Brouwer, geb. 1908, overl. 1994
B. Brouwer-Cats, geb. 1908, overl. 1993

Oosterwoolde

A.W. Betten*, geb. 1920, overl. 1989
K. Gorter, geb. 1914
G. Jansen-de Jong, geb. 1924
G. Pruntel, geb. 1919, overl. 1987
L. Tiesinga, geb. 1899
J.A. Zwaga-Wemer (*van 1989 of), geb. 1926

West-Stellingwarf

Blesdieke

A. Dedden-Koers, geb. 1951
H. Huisman*, geb. 1912, overl. 1983
H. Koers-Faber, geb. 1919
J. Kuiper, geb. 1924, overl. 1986
H. Wallinga (*van 1983 of), geb. 1914, overl. 1987
H. Wallinga-Brouwer (*van 1988 of), geb. 1913

Buil

T. Marks-Wijnstra, geb. 1923
L. Mulder, geb. 1913, overl. 1986
J. Mulder-Prakken, geb. 1914
H. van Riesen, geb. 1915, overl. 1991

De Hoeve

J. Punter, geb. 1932
A. Punter-de Boer*, geb. 1926
J.P. Rudolphus, geb. 1929
E.A. Rudolphus-Lenstra, geb. 1933
B. de Vries, geb. 1909, overl. 1983
J. de Vries-Hoornstra, geb. 1914

Der Izzerd, Oolde- en Ni'jhooftwoolde

C. Bethlehem-de Roos*, geb. 1925, overl. 1991
M. Groen, geb. 1916
L. Groen-Bakker, geb. 1919
M. Hornstra, geb. 1913, overl. 1983
T. Lukkes, geb. 1913

Hooltpae

A. Hogeling*, geb. 1910, overl. 1991
C.A. Hogeling, geb. 1902, overl. 1993
Z. van der Meer, geb. 1912
T. van der Meer-van Huizen, geb. 1914
B. Oostra (*van 1991 of), geb. 1917
V. Oostra-Lem, geb. 1916

Munnikeburen

J.M.E. Schokker-Erkens* (tot 1979), geb. 1911

Ni'jhooftpae

J. Houtman, geb. 1913
A. Menger, geb. 1904, overl. 1977
Y. Menger-Smit, geb. 1911
S.J. Oosterhof, geb. 1897, overl. 1987
A. Oosterhof-Donker, geb. 1904, overl. 1980
W. Smit, geb. 1915, overl. 1993
H. Veenstra, geb. 1909
J. Veenstra*, geb. 1946

Ni'jtriene

E. Hoekstra, geb. 1916
E. Hoekstra-Dijkstra, geb. 1920

R. de Lang, geb. 1916, overl. 1984
H. de Lang-Eker, geb. 1919
D. Poepjes, geb. 1920
A. Schra-Eker, geb. 1895, overl. 1989
K. van der Weg*, geb. 1915
T. van der Weg-de Vent, geb. 1914, overl. 1986

Noordwoolde

A. Alten, geb. 1921
T. Alten-Sikkema, geb. 1921, overl. 1993
J. Bakker, geb. 1896
A. Bakker-Schipper, geb. 1898, overl. 1991
J. Bos, geb. 1900, overl. 1989
A. Bos-Roders, geb. 1905, overl. 1990
B. Elsinga-Smit, geb. 1915
J. Veldhuizen-Jongedijk, geb. 1920
J. de Vries-Hoekstra, geb. 1918

Olde- en Nijelaemer

J. Bakker*, geb. 1920
W. Oenema-Oosting, geb. 1925
W. Oosterhof, geb. 1920, overl. 1976
J. Oosterhof-Koopman, geb. 1920

Peperge en De Blesse

J.W. Brouwer*, geb. 1910
W. Hakman-Brouwer, geb. 1902, overl. 1993
W.J. Koning*, geb. 1904, overl. 1993
M. Prakken-Punter, geb. 1934, overl. 1982
A. Prakken-de Vries, geb. 1907
J. de Raad-Bloemsma, geb. 1911

Scharpenzeel

L. Boezerooij, geb. 1907
R. Jager*, geb. 1910, overl. 1986
L. Jager-Douma (*vanaf 1986), geb. 1914
H. Landman-Nijmeijer, geb. 1918
A. Oosten, geb. 1907, overl. 1986

Spange

H. Brugge, geb. 1899, overl. 1982
P. de Boer-Oosten, geb. 1908
K. Staalsmid, geb. 1928
A. Staalsmid-Elsinga, geb. 1934
K.H. Veenhouwer, geb. 1933
A. Veenhouwer-Ziel*, geb. 1939

Steggerde

A. Draaisma-Jansen, geb. 1922
E. van Hoogmoed, geb. 1920, overl. 1989
G. Nijk-Bakker, geb. 1911
H.A.H. Vonk, geb. 1919
T.H.M. Vonk, geb. 1912
Th.P.Joh. Vonk, geb. 1908, overl. 1992

Wolvege

H. Fledderus, geb. 1912, overl. 1990
M. Fledderus-Schipper, geb. 1911
F. Hanja, geb. 1905, overl. 1977
J. Hanja-Terpstra, geb. 1903
A.F. Mulder, geb. 1945
J.R. Mulder, geb. 1932
W. Mulder-Nijholt, geb. 1946
A. Mulder-de Roos*, geb. 1934
A. de Roos, geb. 1941

(* wil zeggen: kontaktpersoon; de jaortallen bin in de toesprake niet nuumd)

Vrouwluden en manluden, waaromme dan aenlik die grote inzet? Dat is uut belangstelling en liefde veur de omgeving, zien eigen geschiedenis en aord. Variërend om zo te zeggen op iene van Henderk Entjes zien publikaosietitels: *Omme Sonderlinge Lieve toe den Vene*. Of om et in de mederne woorden van et Preens Bernhard Foons te zeggen: *Geven om kultuur die je lief is*. Nee, et is niet zo dat de dialektoloog de mederne 'academic way of live' ontvlocht naor et plattelaand, as een soort laete reflex van dat eerste Stellingwarver gedicht uut en over de zommer 1837:

*Wat grote heer kan 't beter gaon
As mi'j, bi'j zoe'n gelok?
Niet graeg wo'k mit hom ommestaon,
Al he'k 't soms teds wat drok.
Ik eet mit smaek en slaop goed uut,
Tot mi'j mien wiefien wakker tuut*

Aarme dichter S.L. Brug in 1837! Tot mi'j mien wiefien wakker tuut?
Et is vrijdagmorgen zes ure, de lexiko-graaf springt kwiek naost 't bedde, et 'wiefien' schrikt wakker, him schittert de

hieltied nog et komputerscharm veur ogen
mit dat vervelende bericht van een fout:
An error has occurred on your application!
Dat: wasken en ankliden, eten en gauw op
'e fiets naor de Meulehoeve. Diezelde dag
nog belt een goeie kammeraod van Radio
Oost; hi'j het mien vrouw heurd en wil
weten as et allemaol wel goed komt mit de
lexikograaf. Tuurlik wel, Piet! Zo gaot dat
vandaege-de-dag in dynamisch Stelling-
warf, gaot dat bi'j jim dan anders in
Overiessel? Ie kennen toch oonze eerste
dichter wel, Piet, die schreef et al veur mi'j
op:

*Wat grote heer kan 't beter gaon,
As mi'j bi'j zoe'n gelok?
Niet graeg wo'k mit hom ommestaon,
Al he'k 't somstieds wat drok!*

Alle gekhied op een stokkien, ik hope dat
de meensken plezier an et woordeboek
hebben! Lao'we feest mit mekeer hebben.
En ik hope dat ik een betien rekenen mag
op elk zien inzet veur de dielen die nog
onderwegens binnen. Mit hiel, hiel vule
daank in et veuren.

Benny Holtrop

Decarnaosie

Veur oons mem

Heur, zee ik,
d'r zingt een voegel.
En ie:
dan is et zoveer.
Zachies kraekte de drumpel
doe ie jow ree maekten.

Boven oons huus brak
een eupening in de wolken
daor as een grote flutte locht
deurhenne vul, zoe'n protte,
daj' wit wodden,
zo wit, da'k amperan
meer kieken durfde.
En ik wus: dit was et mement
daor aj' altied van zeden:
iene keer komt de dag
dat een meens et leven ontgruuit.

Et locht wodde smalder en koold,
et bevreur op mien hoornvlies.
Nog evenpies zag ik jow an,
mar ie weren al iewig.

Een Friese Stellingwarver of een Stellingwarver Fries

In Memoriam Jan Wybenga

Et was woensdagmorgen 29 juni vroeg in de morgen doe a'k een tillefoontien kreeg van kraanteman Martin van Nieuwenhoven uut Noordwoolde mit een stokmennig vraogen over de Friese dichter Jan Wybenga. Hi'j kwam mi'j slim over et mad. Jan Wybenga was wegreaekt. Wybenga is een maond of wat ziek west en in een peer weken wodde et hadde minder. De laeste daegen weren zwaor veur him. As alles je zeer dot en d'r gien zicht is op verbetering mag een aander dan verlangen daj' nog langer hier bliieven? Tot et laeste toe bleef hi'j helder en hul een goed kontakt mit zien naoste familie, die him in die laeste zwaore weken zo goed bi'jstaon het. Naost ien van de bekendste dichters uut Friesland was Jan Wybenga veural een meenske, die him slim verbunnen vuulde mit zien naoste familie. De kremaosieplechtigheid wodde dan ok hielendal verzorgd deur de naoste familie. In ien woord: indrokwekkend.

Nao een schrieverschop van veertig jaor mos Jan Wybenga op 28 juni 1994 de penne veurgoed dae leggen. In 1954 debuteerde hi'j mit de dichtbundel *Amoeben*. Al in 1946 publiceerde hi'j gedichten in *De Tsjerne*, die as opvullen deur een eigen en eigentiedse toon. In 1962 volgt de bundel *Barakkekamp*, daor as hi'j veur de eerste keer de Gysbert Japicxpries veur krigt (1965). De bundel verschient as appat nommer van et literaire tiedschrift *De Tsjerne*. In 1977 krigt hi'j veur de cyclus *Lyts Frysk Deadeboek*, verschenen in 1974, veur de twiede keer de Gysbert Japicxpries en zoks is in de Friese literaire wereld een uutzundering. Sund 1956 was Wybenga lerer an de Riekskweekeschoele in Grunningen. Hi'j is in Wartena geboren, mar hi'j gruuide op in de Stellingwarven. In zien wark bin de hieltied verwiezings te viienen naor Stellingwarf, benaemens

de omkrieten van Wollege en Noordwoolde. Ien bundel krigt alderdeegst de naeme *Easterstreek*, daor as hi'j opgruuide. Wybenga schreef niet alliend poëzie mar ok kotte verhaelen en kritieken. Hi'j warkte mit an *De Tsjerne*, *Alternatyf* en *Trotwaer*. Veur de *Liwwadder Kraante* maekte hi'j een hiele riegel boekbesprekings. Poëzie van zien haand is veerder te viienen in zien bundels *kj3*, *De Foksejacht*, *Fergetten Fersen*, *Grien en Koningsblau*. Proza is in 1981 bundeld in *Moai waar en lange dagen*, een uitgifte van Lykele Jansma. Et wark van Wybenga kuj' zien as een schaekel tussen tradisie en eksperiment.

Jan Wybenga praotte wel geef Stellingwarfs, mar bruukte et niet as literaire taal in zien schrieveri'je. Bi'j de prissentaoisie van et wordeboek wees perf. dr. Hendrik Entjes d'r nog even op dat Wybenga destieds drok doende was om et Stellingwarfs op te tekenen. Hi'j was lid van de Schrieversronte en kwam riegelmaatig bi'j oons over de heerd as d'r wat te beleven was. Hi'j kwam wel bi'j et Schrieverskontakt, hi'j was jurylid van de Oolde Pookpries en hi'j reisde een protte naor Stellingwarf om de aktiviteiten van et koor van Buil bi'j te wonen. Zien vrouw Sijke trad vaeke op as soliste of tegere mit heur zuster. Vaeke he'k heur mit 'n vierend troffen. Familie Post, echte en hattelike Stellingwarvers, en daor vuulde Jan Wybenga him o zo bi'j thuus. In et vraoggesprek, dat Tiny Mulder mit Jan Wybenga hollen het veur *De Tsjerne*, zegt Jan Wybenga dat Friezen al overkommen as eigenwies, wetig, overdreven serieus en fanatiek. De Friese dichter Jan Wybenga was as meenske lichtkaans meer Stellingwarver as Fries.

Pieter Jonker

Bevri'jding

In de daegen van de herdaenking van et begin van de bevri'jding van Europa in Normandië kwammen mi'j de belevenissen op een zundagmorgen in de oorlog 40-'45 in Leipzig weer in gedaachten. Ik was doe drie jaor lang as (onvri'jwillige) gaastarbeider in Duutslaand. Al weren wi'j zels ok niet veilig, wi'j vunnen et altied best as de geallieerde vliegtugen over kwammen. Aanders kwam d'r ja nooit een aende an de oorlog en wi'j wollen naor huus. Over onschuldige slaachtoffers die daor bi'j vullen maekten wi'j oons niet drok.

Op die bewuste zundagmorgen kwam d'r een groot tal vliegtugen boven de stad. Wat ze percies uutrictten konnen we niet geweer wodden, want wi'j zatten in de kelder van de oolde "Turnhalle" daor as wi'j oons onderkommen hadden. Leipzig had gien eupenbaore schoelkelders. Göring hadde ja beloofd dat d'r gien vi'jaandelike vliegtugen boven Duutslaand kommen zollen. Daor zol hi'j mit zien Luftwaffe veur zorgen. As ik op 'e straote was en d'r kwammen geallieerde vliegtugen, dan perbeerde ik in ien of aander eupenbaor gebouw te kommen. Een schoele of zo wat.

Wi'j heurden wel et gebrom van de vliegtugen en et lewaai van et ofweergeschut en now en dan ston de "Turnhalle" te schudden. Mar nao een half ure wodde et stille. Mar dat duurde niet lange. Doe gongen de sirenes opni'j. Wat was et geval? De vliegtugen kwammen nog es weeromme. Mar de soldaoten hadden nao et sein "veilig" et ofweergeschut even in de steek laoten. Now hadden de vliegers vri'j spul. Een peer ure laeter gong ik es even op 'e straote kieken hoe of 't d'r bi'j ston. Daor kwam ik een oold vrouwgien tegen, dat een klein karregien mitzeulde, mit wat spullegies d'r op uut heur bomberdeerde husien. Ik vun dat ze een hieleboel op

mien mem leek. Ze goelde. Ik had mit heur te doen en vreug of ik heur helpen kon.

Deur disse dingen bin ik laeter pacifist en vredesaktivist wodden. Ik geleuf niet meer in et nut van waopens. Vuvenvuufstig miljoen en warschienlik zestig miljoen dooien in de Twiede Wereldoorlog, onveurstelber.

Ik weet wel da'k een algehiele ontwaopening niet beleven zal. Mar ik zegge mit perfester Röling: "Ie hoeven d'r niet in te geleuven, om d'r toch veur te strieden." Wat mi'j betreft meugen we volgend jaor de bevri'jding vieren tegere mit de Duuters. Mar dan de viering van de overwinning op et nationaal-socialisme.

Post uut Kolomna

In iene van mien veurige verhaelen hebbe ik et al een keer had over de toelaoting van Albertine op schoele. Et was doe een hiele heisa om van alderhaande dokters haandtekenings te kriegen. Inmiddels bin ik d'r achter kommen daj' ok naor de dokter moeten om een haandtekening as je kiend twie of meer daegen, om wat veur reden dan ok, niet op schoele west is. Ze moet dan een gezondheidsverklaoring hebben, aanders komt ze d'r niet in. We vunnen et al vremd dat de dokter spreekure het veur zieke en ok appat veur gezonde meensken, now snappen we dat ok al weer.

De eerste keren dat dit gebeurde, deden wi'j krek of we et niet begrepen ("Ik nie begriep nie, ik Hollander") en zetten we Albertine gewoon over de drumpel van de klasse. Dit het een peer keer warkt, mar now wodt et niet meer accepteerd. Ok terecht trouwens, wi'j wonen now hier en zullen oons toch een betien an de regels van et laand anpassen moeten. Doe Albertine een weke half ziek thuis west was, is ze iene morgen naor schoele west. Volgens de juffer was ze nog lange niet goed en de direktrice kwam d'r bi'j om mi'j dudelik te maeken dat we een haandtekening neudig hadden van de dokter. Albertine was ok nog niet echt beter, dus de volgende morgen d'r henne.

De dokter schrikt alle keren as wi'j daor kommen. We bin altid geliek an de beurt, de aanderen moe'n mar waachten. Ze het et alderbeste mit oons veur en wi'j laoten oons dit wel lekker anleunen. Et is wel een veilig gevuul daj' weten dat d'r altid een dokter veur je klaor staot. De medische kennis is hier veur zoveer wi'j dat bekiesen kunnen wel goed. De medesienen is wel een groot perbleem. De aptheken bin praktisch leeg, soms bin d'r wat westerse dingen, mar dat is veur de gemiddelde Rus onbetaelber. De Russische medesienen bin niet zo geweldig, mar daor za'k zo nog wat meer over vertellen. Wi'j hebben zels gelokkig een goed vulde medesienkiste bi'j oons.

De dokter het Albertine uitvoerig onderzocht en stelt oons al gauw gerust, et is niet slim. Wel moet et volgende allemaole gebeuren. Een weke een penicillinekure, neusdruppen, pillegies op krudebasis tegen de hoest, alle daegen naor de fysiotherapeut, en zovule meugelik in huus blieven. De penicillinekure was zo smerig dat we die niet naor binnen kregen, et is twie keer lokt. De eerste keer omdat ze nog onwetend was en de twiede keer lokte et pas doe we as laeste redmiddel et draankien in de cola oplost hadden. Iene grote ellende dus en dan bi'j' bliede daj' een Nederlaans draankien mit een heerlijk snupiessmaekien maeken kunnen, dat dezelve dag al positief risseltaot het. Russische neusdruppen hebben we niet iens uutperbeerd, wi'j weren al mit Nederlaanse druppen begonnen. De hoesttablettes mossen in de thee oplost wodden. Ze losten inderdaod op, mar dan hadde ik toch al op zien minst een kertier in de thee ommeruurd. Hier bin 'k ok al gauw mit stopt.

Dan nog de fysiotherapeut, ik kon mi'j d'r niet zo goed een veurstelling van maeken wat een fysiotherapeut mit een verkolen

kiend moet en hadde begrepen dat ze op de ien of aandere maniere snotte weghaelen zollen. Now, ze zat beheurlik vol, dat ik docht van altied perberen, we zien wel wat et wodt. Mar ok dit wodde niet een sukses. Ze wollen mit een ultraviolet laampien in de neusgatten en de mond van Albertine schienen. Ze het niet een tel stille zeten, dus dat was ok ien keer en niet weer. Now moe'k zeggen da'k et nut d'r ok niet echt van in zag.

Gelukkig is ze weer beter en et mooie weer komt d'r an, dan kan ze weer wat kleur op 'e wangen kriegen.

Ik hebbe et nog nooit over et winkelen hier had. In Nederland mag ik altied graeg even bi'j de winkels langes flutteren. As we now tussen de bedrieven deur es in Nederland binnen kuj' mezels wel koopziek numen. Hier is et een waore verschrikking. Gelukkig heb ik hier een goeie vrundinne (Zjane) vunnen en elke vrijdag begeven wi'j oons in de ellende van de beveurraoding. Eerappels kriegen we uut et projekt, dat gaot makkelijk. Die liggen opsleugen op een plak waor nog wel vaeker wat aandere dingen verhaandeld wodden, en daor profiteren we ok al gauw van mit. Soms bin d'r sinesappels, soms Nederlaanse keze (echte Edammer) en lestdaegs kwam Jan een keer thuis mit vuventwintig kilo goeie Australische botter. Daor bi'j' dan echt bliede mit want de plaetselike botter is negen op 'e tien keer raanzig.

Vrijdagsmorgens beginnen we bi'j de melkfabriek. Oonze Russische direktieur is een maot van de melkfabriekdirektieur en wi'j meugen alle weken kopen wat we willen. We leveren daor een briefien in mit oonze weensen. Dit gaot de iene weke hadder as de aandere, we moe'n oons liesien an ien bepaold vrommes geven en die zit niet altied op heur stoel. As ze d'r niet is waachten we.

As dit regeld is, gaon we meerstal even naor de mark. In de winter was hier niks te doen, wat kuj' now ok goed helen bi'j min twintig! Now bin d'r alle weken meer perdukten te kriegen. Op 'e mark kopen we gruunte en fruit. Aj' dat op 'e Russi-

sche maniere doen vraog ie eerst overall van wat de pries de kilo is en vervolgens koop ie op et plak waor et et goedkoopste anbeuden wodt. Naor kwaliteit wodt pas op et tweede plak keken. Zjane het al in de gaten dat bi'j mi'j kwaliteit veurgaot en dat kocht aorig vlotter. Even veur de dudelikhied, et priesverschil gaot meerstal om een stuver de kilo.

Dan begint de speurtocht naor aandere dingen. Et komt d'r op daele daj' winkel in, winkel uut vliegen, de hieltied in en uut de auto, en soms wat zien daj' kopen willen. De iene keer is d'r schinke, dan ziej' blikkies ananas, soms bin d'r lekkere koekies of keze. Suker, mael en eier bin d'r haost altied wel te koop, mar goed ok, want disse perdukten bruuk ik hier vule meer as in Nederland. Pankoeken, appeltaart of cake bakken doe 'k vaeke tegenworig.

Dan gaon we ok nog naor de bakker. Dit is de ienige winkel waor we in de riegel staon moeten. Ik hebbe mi'j hier lange tegen verzet, mar aj' vasse bolle hebben willen koj' d'r niet onderuut. En mit 'n beidend vaalt et nog wel wat mit. Zjane gaot geliek in de riegel staon en ik kieke rond wat ik hebben wil. Now moe'k niet vergeten te vertellen dat Zjane in de riegel van de kassa staot. Dan los ik Zjane of en kikt zij even, plus dat ze onthoolt wat alles kost. Aj' wat ofweugen hebben willen, moej' dat eerst doen (riegel). Aj' betaeld hebben gaoj' mit de kassabon in de volgende riegel staon, die is meerstentieds wat kotter. Aj' an de beurt binnen, lever ie je bonnegien in en kriej' je spullen. Intied bi'j' mit brood kopen ongeveer drie kertier kwiet.

Om drie ure moe'n we dan nog een keer naor de melkfabriek om oonze bestelde perdukten op te haelen. Thuis moet de melk geliek kookt wodden. Ien keer heb ik et liggen laoten tot maendag. Veur et koken leek et nog goed, mar doe et tegen de kook an zat begon et te schiften en kwam d'r een zoere locht of. Et bakteriegehalte in de melk ligt hier vrijwat hoger as in Nederland.

Cees Nootboom

Tael van beelden

Lake Tahoe, Californië, Nevada

Et het deurgaons niet zovule nut om een Nederlaanstaelig verhael in et Stellingwarfs te vertaelen. De Stellingwarvers kun et betreffende verhael ommes krek zo goed in et Nederlaans lezen. Mar d'r bin verhaelen daor aj' van daenken: dit zollen alle Stellingwarvers aenlik lezen moeten. Daoromme plaetsen we disse keer in De Ovend toch een vertaeling.

Johan Veenstra vertaelde een verhael van de Nederlaanse schriever Cees Nootboom, die veural bekend wodde deur zien literaire reisverhaelen. Hi'j schreef een ontroerend en beklemmend verhael over de uutsturven tael van de Washo. Et is een fragment uut et heufdstok Taal van beelden in et boek De wereld een reiziger, uutgeven deur De Arbeiderspers in Amsterdam.

In dit boek bin verhaelen opneumen, die eerder publseerd binnen in verschillende tiedschriften. Verhaelen over reizen die Nootboom in de tachtiger jaoren over de hiele wereld maekte, zoas een autotocht deur de Verienigde Staoten. Op die meniere kwam hi'j ok in et laand van de Washo te lane.

En as d'r now es weer bestuurders binnen, die (al) weer bezunigen willen op 'e subsidie veur et Stellingwarfs, dan zollen ze dit verhael van Cees Nootboom es lezen moeten. En as ze dan ok mar een tikkel-tien gevuulte veur de weerde van tael en kultuur hebben, dan zol et bestuur van de Schrieversronte niet iens meer hoeven te kommen om daor al weer es veur pleiten te moeten.

Mit daank aan Cees Nootboom, die zo vrundelik was en geef toestemming veur publikaosie van de vertaeling van zien verhael in De Ovend. (red.)

Heur laand lag op 'e greens van Californië en Nevada, mar zi'j weren d'r al lange veurdat die greens bedocht wodde. Heur gebied wodde ofbaokend deur de Pine Nut en Virginia Ranges in et oosten, langs de westelike hellings van de Sierra Nevada in et westen. De noordelike rest van de wereld begon bi'j et Honey Lake, et zuden bi'j de Sonora Pass. Zi'j kenden die naemen niet, zi'j weren d'r eerder.

In et noorden hietten zi'j van *Welmelti* (Die van et noorden). De *Pau wa lu* woonden in Carson Valley, daor now de gokkaasten staon. De geschiedenis gefte de beschaeving niet altieten alle ruimte. In et zuden nuumden zi'j heur *Hung a lel ti*. Disse woorden hebben echt klonken. Allemaole tegere hietten ze *Wa She Shu*. Now wo'n ze *Washo* nuumd, want ze bin nog niet uutsturven.

Heur woorden willen niet in oons taelsysteem dwongen wodden, ze bin niet echt te vertaelen. As et moet dan betekent *Washo* 'een persoon'. Heur laand beston uut hoge bargaen mit witte kammen van ies en sni'j, uut woestijnen die overdag an de zonne toebeheurden en naachs an de koolde, uut vruchtbere valleien, uut de spiegel van et meer daor ik now veur stao, waorin ze deur heur eigen beeld henne tot op een oneindige diepte kieken konnen.

Ze gongen mit de netuur omme as mit iene die ze kenden, ze konnen altied op heur waachten, ze paken niks dat ze niet vanneuden hadden. Bi'j de haast gadderden ze de neuten van de pienboom bi'j mekeer, as de winter veur de deure ston bouwden ze *galis dungal*, huzen veur de winter. Feberwaori was heur zwaorste maond, ze zeden d'r *Dey lu le* tegen. Dat klinkt as een klaacht. Ik kan et alliend mar lezen, ik kan et niet zeggen zoas et moet, et is heur woord, van lange leden, van doedertieden. Een winterwoord. As et

meitied wodde gongen ze op pad, ieder jaor. Ze leupen bi'j de revieren langes en van hellings of om mekeer te treffen. Et meer nuumden ze *Da ow a ga*. Et is een alpenmeer. Et was et middelpunt van heur wereld. Een heilig meer, neffens heur. As ze d'r ankwammen zegenden ze et waeter en heurzels omdat ze naor een heilig plak toekommen weren. Ze viskten en verzaemelden plaanten. Heur leiders, de *deu bay u*, besprakken de wereld die niet groter was as de wereld daar ze in leefden. As ze weer votgongen was et of d'r gieniene west was.

Ik spelle de verleuren naemen van heur beien, heur vissen, heur kruden, heur zaoden. Bi'j Imgi Watah vongen ze forellen die een man uut zien boot trekken konnen. Ze sleugen heur neuten fien mit grote stiender. Ze zochten de zaoden van de tiegerlelie. Ze plokten wilde mosterd en wilde rebarber. Pattie plaanten atten ze zoas ze ze vunnen, aanderen verduurzemden ze veur de lange winter. Wilde zaoden wodden zeefd in wienen, schruuid mit hiete kool, tot mael wreven mit grote stienen. Neuten wodden kookt en fiensleugen. Winters maekten ze d'r sop van. Bi'j de haast trokken ze vot van et heldere waeter. Now kwam et twiede grote ogenblik van et jaor. Ze gongen naor et oosten, naor de Pine Nut Hills, om de neuten van de pienboom bi'j mekaander te zuken. Ok die heuvels weren heilig. Zo veer as de herinnering weerommegong was dit heur laand west.

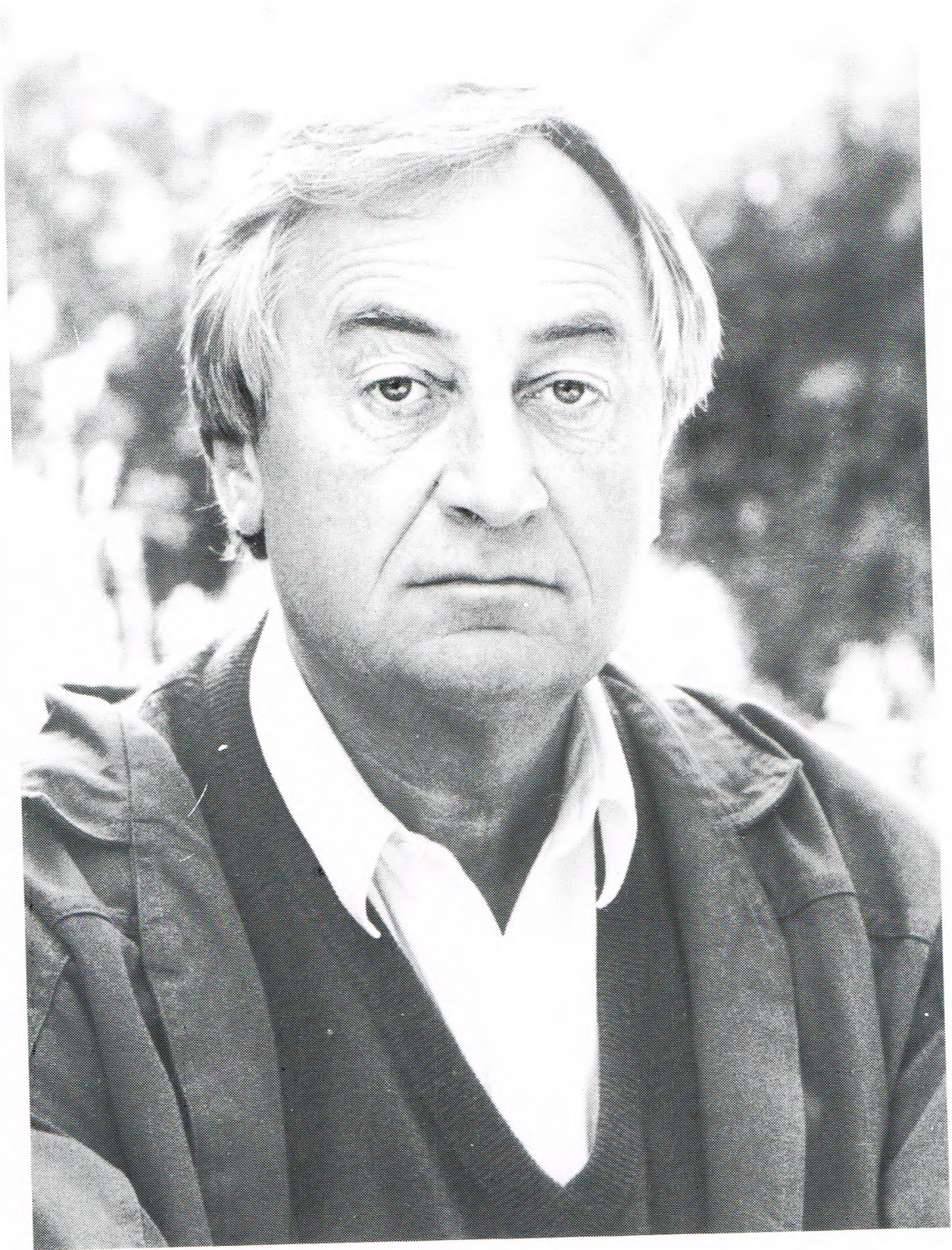
De neuten hietten *tah gum*. Zo gauw as ze riepe begonnen te wodden stuurde et stamheufd een hadloper naor alle kaampen, om tiedinge te doen dat de grote plechtighied, de *goom sa bye*, beginnen zol over zoveul daegen as de bosschopper kneupen in zien touw hadde. Heur feest duurde vier of vuuf daegen. D'r wodde een protte eten en d'r weren hadloopwedstrieden en balspullegies. Op 'e vierde dag daankten ze de Maeker van Alle Dingen. Dan wusken ze heur in een bargrevier om zien te laoten dat ze heur lichem én geest wusken hadden. De denne-appels wodden in een leeg vuur hullen tot ze eupenbast-

ten. Dan wodden de pitten d'r uuthaeld en die wodden kraekt tot et binnenste te veurschien kwam, dat wodde zeefd en maeld, boekvulling veur de lange winter. Ik kieke naor de naaldbomen om me toe. De appels hangen d'r an as dooie, hoolten klokken, gieniene zal ze plokken, gieniene zal ze luden. De Washo die d'r nog binnen wonen in huzen.

Dit was heur laand, mar ze bin d'r niet meer. Ik kan hier zitten, naor de wiend luustren, naor et meer kieken, heur woorden in een boek lezen, mar op et plak daar ze klonken hebben bin et lege woorden wodden, hulzen, tekens op pepier. De *Washo* schreven gien symfonieën, gien boeken, gien wetten. De kennis die ze bi'j heur geboorte antroffen was opsleugen in spreuken tael. Ze arfden vienplakken, daanspassen, de keunst om meensken beter te maeken, overleverde geschiedenis.

Ieuw in ieuw uut leefden ze tussen dezelde bargaen, an etzelde waeter, mit dezelde dieren en dezelde plaanten, dezelde woorden. In een ieuw tied weren ze verjacht, verraoden, verkwaanseld, vermoord, verwodden. Waor ze wilde mosterd plokten staon casino's waor oolde vrouwluden mit paors varfd haor an de hendels van kleurde mesienen trekken tot d'r geld uutstroomt. De woorden van de *Washo* bin ongeldig wodden. Op 'e blaekerde foto's in mien boek kan 'k naor heur kieken. Et is et begin van de ieuw. Ze hebben westerse kleren an. De gezichten bin bried, oosters. De monden die de tael praoten konnen lachen niet, ze hebben ze dichte. As et niet zo makkelijk was zo'k zeggen dat ze raode-loos kieken.

Et is haast, tied om neuten en pitten bi'j mekeer te gadderen, tied om te daansen. Tegen et onveraanderlike is niks in te brengen, ok niet wat as ik d'r tegen inbreng. Ik hebbe een hoolten hutte huur vlak bi'j et meer. Naachs is et slimme stille, en omdat et een heldere nacht is zie 'k de kattelde bargaen, bewaekers die niks meer hebben om te bewaeken. Ik kieke naor de steerns, ik zol weten willen hoe zij ze

Cees Nooteboom.

numden, de tekens, de onderlinge staand van steerns en pleneten.

D'r bin de hieltied nog *Washo*. Ze dregen heur sleetse tael mit heur mit as een onmeugelike herinnering, de woorden, de klaanken liggen vaaste op magnetische banen, levendig begreven, de jaeger ont-daon van zien jacht, de beie van zien smaek, de naeme van zien gezicht, de maeker van zien maeksel. Stemmen in een museum, stemmen die niet klinken as d'r gieniene is die op een knoppe drokt. Inienend krie'k de behoefte om woorden in mien eigen, zo kleine tael te zeggen, een bezwering tegen et votraeken. Ik loop butendeure, naor de steiger. Et waeter is zo stille as slepen onyx, de maone ligt d'r bovenop en gaot et waeter in naor onderen toe, een tunnel verdrongen locht van de maone. Waeter, maone, vis, steiger, maone, bos, barg. Gieniene kan me heuren, as et wel zo was, gieniene zol me verstaon kunnen. Et bin mien woorden. Zolange as ik d'r bin. Mar daornao bin ze de hieltied nog van aanderen. Now maek ik ze langer. Aovenddieze. Schiengestalte. Uutspansel. Middernaacht. Waeterspiegel. Zi'j hadden die woorden ok. Zolange as zi'j d'r weren. Dieren wo'n bescharm'd, mar wie bescharm'd de woorden?

Krummelties

R.W.C.

Radio West-Stellingwarf Centraol het sund begin juni een Stellingwarfs pergramme. Et is een pergramme mit vraoggesprekkies, lieties, ni'jgies en... de Stellingwarver stiekelstokkies, die Johan Veenstra donderdagsmiddags veur Omroep Friesland vertelt, kuj' ok nog es bi'j R.W.C. heuren!

Hebben jim d'r al es naor luusterd? Et wodt zundagsmiddags van half zesse tot zes ure uutzunnen en deur een stok of zes meensken omstebeurten prissenteeerd. Een goeie zaeke, dat Stellingwarfs pergramme bi'j R.W.C.! (FM 105,0 Wolvege en FM 107,4 Noordwoolde).

PAKE

Jaoren het et boek uutverkocht west, mar now is et herdrukt: *Pake, een schets uut et Berkoper volksleven*, schreven deur Klaas Bergsma in de bewarking van Zwaantje Kuiters-Keizer.

Et boek telt 96 bladzieden en kost f 15,90.

SUTELAKTIE

De sutelaktie is van 't jaor op 1, 5 en 8 oktober. Krek as ieder jaor hewwe weer een protte vri'jwilligers vanneuden, dat as jim ok (weer) helpen willen... Graeg!

"Et moet een keer opholen!"

Et is half juni. De zonne schient. Et liekt wel zomer, mar dat wil dit jaor niet. Et regent haost vaeker as dat et dreuge is, en gemiddeld moe'n we et misschien wel mit iene zunnestraol per dag doen. Wat veur invloed zol zoks op meensken, dieren en plaanten hebben?

Et is in de middag, om theetied henne, as ik mi'j naor "de plek des onheils" begeve, zoas Dirk Brouwer an de Lendediek in Nij'triene deur de tillefoon tegen mi'j zegd hadde. Tegere mit zien zeune Bert zol hi'j daor dan persent wezen om mi'j veur dit blad es te vertellen "hoe verschrikkelik et is wat hier allemaol gebeurt." As ik in mien leven alles al niet mitmaekt hebbe,

behalven de dood, zoj' haost een liefwaacht hebben moeten om zoe'n tocht naor et "boerekoppesnellerslaand" overleven te kunnen. Mar in mien beste ogenblikken durf ik ok allienig wel wat an. En ik zie daor bi'j de "Viersluus" alliend mar een hiele protte boties vredig veren, mit VUT-ers, AOW-ers en aandere warklozen. Rekreaosie op et waeter in de kop van Overiessel en Zuid-Frieslaand, tussen de "Weerribben" en de "Rotte Gemiente". Op 'e Lende, tussen de gröslanen, mit overal boswallen, zoas d'r vroeger nooit zovule west hebben.

Bert Brouwer begint zien verhael.

"Hier het now vief-tien jaor lange een grote

De boerderi'je van de Brouwers an de Lendiek.

ruilverkaveling an de gang west. Alle boeren, die hier generaosies laank zeten hebben, kun now vertrekken. Et is de ni'je trend, dat de netuur hier now weer invuld wodden moet. Krek as vroeger, mit een hoge waeterstaand, gien keunstmest bruken, mid-zoemer pas et laandwark doen en zo wieder. Eerst 15.000 bunder en now nog 9.000 bunder best laand in Frieslaand moet van hogerhaand weer onlaand wodden. Daor kan een mederne boer gien bestaon meer op vienen. Dus, oprotten mar naor de grote "Veenpoolder". Asof et niks is. Et laand kan tegen agrarische taksaosieweerde ommeruild wodden, mar de opstallen doen mar 70 percent. Da's vusen te min en daor kuj' ok mit subsidiegeld niet voldoende ni'js veur daele zetzen in de "Veenpoolder".

Bert wet now, nao 15 jaor van twiefel en onzekerhied nog niet wat hi'j doen zal. Blieven kan niet mit die ni'je netuuronderhoudswetten en votgaon eins ok niet, dat wodt te duur.

Vader Dirk Brouwer zol hielemaole niet vot willen. Vanof 1824 hebben hier de Pieks, de Vissers, de Brouwers en de Heidas woond. Zels het hi'j zien plaetse eerst sund 1934 van Homme Heida huurd en in 1954 in eigendom kregen. Doe Jelle Piek die in 1824 kocht hadde, kostte die 77 bunder 8000 gulden. Laeter is daor bi'j stokkies en beties 44 bunder van deurverkocht an de verveners, tot 1910 an toe. Et goelen staot Dirk naoder as et lachen as hi'j vertelt dat "dit beste laand now weer rotzooi wodden moet. Woj' et mooier hebben as dat et now is? Den Haag, Zwolle en Liwwadden willen dat d'r hier meer netuur en rekreaosie kommen moeten, mar ik kan ze wel vertellen, dat ze aanst mit die hoge waeterstaand op Scheenepeil gien voegel meer zien."

Bert zet koffie en zuukt een fotoboekien op hoe et now is en aanst mit ribben en al weer wodden moet.

Dirk: "Dan kun de otters en libellen rechtstreeks naor et Tjeukemeer. Mar ze hebben toch gien haost, zoas de meensken, en kun best een peer vaorten ommezwellen of -vliegen."

De familie Brouwer veur Nova Trinda.

Hi'j is weer op zien emotionele tekst. "De brogge in Ossenziel wodt now elekttronisch bediend. As d'r een voegel onder deur vligt klapt hi'j al dichte. En dat willen ze now mit alle broggen en sluzen in Frieslaand doen. Mit iene drok op een knoppien. Moej' es bedaenken wat dat betekent, as d'r wat ontregeld wodt. Vusen te kwetsber."

Boeren bekieken de dingen vaeke alliend mar hiel praktisch.

Intussen is ok de veekoopman Sjoerd bi'j de taofel zitten kommen. Vlot legt hi'j al drekt beslag op mien schriefark, speelt d'r wat mit en zegt: "Dan willen ze meer meensken an et wark hebben. Now, alle brogge- en sluswaachters sturen ze aanst naor huus. En elke boer het hier gemiddeld veur 4 meensken wark. Dat betekent 400 warklozen meer. En de dokter ok vot vanzels, mit een peer honderd pesjenten minder. Et iene gript in et aandere in."

Veur oons douk ok gien haandel meer. De steun in? Wie zal dat allemaol betaalen? En daor bin wi'j gien meensken veur. Wi'j moe'n oons wark te doen hebben, mit alle hacht die daor an zit."

Et is wel dudelik. Alle konflikten van de wereld kommen hier op 'e keukentaofel bi'j mekeer. De agrarische kultuur die wieken moet veur de netuur, zoas de stadsers die hebben willen, tegen de zin van de plattelaanders. De poletiek, die meer meensken an et wark hebben wil en de praktijk, die meer en meer meensken uut et arbeidsperces stot. Wat neffens de boeren allemaole netties anlegd is, moet in heur ogen weer rotzooi wodden. De belangen van Brussel botsen mit die van Blokziel en wiede omgeving. Mar Brussel het et geld om elke "Relaosienetisie" uut te voeren. En wint et dus mit de hulpe van Liwwadden, Zwolle en Den Haag. En lat him niet deur een haandvol boeren en boerinnen in de Stellingwarven en kontreinen keren.

"Wi'j bin murw sleugen op al die inspraok-aovens, die niks helpen. D'r was een ambtener die zee: 't Aovend hebben de meersten heur stille hollen. De kritiek vaalt dus best mit. De man is niet goed wies. Ie hoeven toch niet allemaole achter de

mikrefoon staon te gaon, om etzelde weer te zeggen? Dan komt d'r ommes gien aende an."

Opvalend is wel, dat ok de staansorgeni-saasies en de media d'r eins niks tegen doen. Bert is zels lid van de Friese Mij, mar niks gien pertest van die kaante. En et *Laandbouwblad of De Boerderij*, schrift niet over et hatzeer, dat boeren treft.

"Ze hollen et graeg zaekelik."

En poletiek kun de Brouwers op "de Grunen" en de stadsers van D66 wel schieten. Ok van de poletiek hebben de boeren hier gien goeds te verwaachten. Ze hebben ooit es zegd: As de boeren d'r op tegen binnen gaot et niet deur. De boeren bin d'r op tegen, mar et gaot wél deur. Netuurlik hebben ok de boerinnen via de Plattelaansvrouwludebonden in de weer west om et tij te keren. Mar die moe'n mit heur gezeur en kwaolen mar naor de dokter gaon. Gieniene anders die nog naor heur luustren. Ok murw.

Bert: "Et moet weer voegeltieslaand wodden, mar de voegelties kommen niet."

"Et moet toch es een keer ophollen," zegt Dirk Brouwer. "Wi'j hebben d'r best oge veur dat d'r ok een hieleboel opknapt is, mar alles hoeft toch niet op 'e schoppe? Et moet es een keer ophollen. Et is zo genoeg

west. Zoas et now is moet et blieden. Dat is veur iederiene et beste. Wie et beter wet, roept et mar."

D'r is veur melkerstied gien tied meer veur om veerder nog over alle koenen en peerden te praoten die hier weided hebben, heur melk rejaol geven en heur wark daon. Gien nostalgje.

As ik weeromme riede langs de lange Lendediek veren d'r nog meer boten op 'e Lende. Europa het de schone longen van de Stellingwarven neudig. De boeren hebben heur beste tied had. De veekoopman, de winkelman en de smid ok. De toekomst is an de rekreaosie. Veur burgers zo gek nog niet. Veur mederne boeren et aende. Mit nog zovule geld is niet alles veur iederiene op te lossen. Veural de emotionele zaeken niet. Dan nog mar een keer roepen: "Et moet es opholen!" As et helpt?

"Aj' dood binnen, bi'j' in elk geval van alles of."

D'r bin d'r die heur opkneupt hebben vanwege de veraanderings die ze niet wollen en langer aanzien konnen...

Klaas Knillis Hofstra

Is 't niet zo?

In streeктаelschrieveri'je gaot et altied over de netuur of mislokte liefdes. Lokte d'r mar es wat!

As d'r in streeктаelverhaelen nooit es an vri'jeri'je daon wodt, hoe kuj' dan verwaachten dat d'r nog dialekt-praotende kiender kommen.

Waorum is d'r nog nooit een Stellingwarfs verhael verfilmd? Omdat d'r gien sexscenes in zitten.

Aj' op 'e tillevisie haost elke aovend Erotica kieken kunnen, waarom zoj' dan nog lezen gaon over, ik nuum mar wat, de griesgrauwe Grunninger gröspieper?

Trouwens, in et Stellingwarfs het piepen meer van doen mit wat d'r àn de broek zit, as mit wat d'r in de broek zit.

Kwam d'r mar es een schriever klaor, en dan niet mit zoe 'n kutstokkien.

Klaor.

De Bargfeesten in Appelsche 1859-1864 Een eerste aanzet tot et toerisme

De eerste toeristische attracties in Appelsche weren de zaandverstoevings die vaeke "dunen" of "zaand" nuumd wodden en waore trekpleisters wodden.

As wi'j oons dan ok de vraoge stellen waor Appelsche et an te daanken het dat protten toeristen al tientallen jaoren laank hier ieder keer weer op an kommen, zol et antwoord kot wezen kunnen: an de zaandverstoevings, zoas de "Grote- en Kleine kaele dunen" en "de Zaandvlakte".

Now voldot dit antwoord niet aj' ok niet vraogen: "sund wanneer?" Butendat, d'r bin meerdere oorzaeken an te geven waordeur de plaknaeme Appelsche eerst in de drie noordelike perveencies en laeter in vrijwel et hiele laand, veur een protte meensken zoe'n bekende klaank kregen het. Veur et midden van de veurige ieuw gelt in elk geval dat ok de Bargfeesten in Appelsche in belangrieke maote bijdreugen hebben an een grotere naemsbekendheid van oons dörp. Disse feesten kun mit beschouwd wodden as een eerste aanzet tot et toerisme zoas dat tot op 'e dag van vandaage bestaot.

Volksfeesten

"De geest des tijds wil volksuitspanningen." Disse zin uut een inzunnen brief in een perveenciaole kraante uut 1862 gefit in een peer woorden weer hoe in de twiede helte van de veurige ieuw een geestelike opleving gaonde was die in et teken ston van veuruutgaank, beschaeving, opvoeding en ontwikkeling.

In et biezunder veur de meensken "uit den arbeidenden stand", die weke in weke uut, van de vroege morgen tot de laete avond beerlagden en dat meerstal veur mar weinig centen. Et was et doel en geef die meensken ien keer in 't jaor tegen een

geringe vergoeding es een ontspanningspergramme "ter vervrolijkning van de geest".

Die ontspanning wodde zocht en vunnen in et organiseren van zonuumde "volksuitspanningen" of volksfeesten in de eupen locht. Overal wodden plaetselike kemmissies insteld om disse volksfeesten te organiseren. Veurop ston dat de intree veur et bezuken van disse volksfeesten zo lege meugelik hullen wodden moeten zol en allienig diende om de kosten te dekken.

Bargfeest in Appelsche

Ok in Appelsche wodden zodoende in et tiedvak 1859-1864 jaarliks volksfeesten organiseerd, die de naeme Bargfeesten kregen. Die naemgeving hadde niet zozeer mit de Bosbarg in Appelsche te maeken zoas wel docht wodde, mar mit de omgeving d'r van. Ze wodden wel vlakbij de Bosbarg hullen. We moe'n oons naemelik bedanken dat in die tied allienig op disse Bosbarg van flink wat bebossing spraoke was, et grondgebied d'r omme henne beston doe uut riegels losse zaandheuvels, vergeliekber mit de tegenworige "Grote Kaele Dunen". Neffens een tiedgenoot vunnen de meensken dit netuurverschien- sel in die tied butengewoon; de zaandheuvels wodden in de volksmond dan ok "zaandbargen" nuumd. An die "bargen" wodde de naeme Bargfeesten ontlind. De Bargfeesten in Appelsche wodden een onverwaachs groot sukses, trokken honderden bezukers en in de regionaole kraanten wodde d'r mit een protte lof overschreven, mar desondaanks hebben de aenlike Bargfeesten eins mar kot bestaon. In et naovolgende wiwwe ingaon op vraogen as: deur wie wodden ze organiseerd, waor bestonnen de feestelikheden uut en

hoe kwam et dat d'r nao 1864 een veurtiedig aende kwam an de Bargfeesten?

Et initiatief en et eerste begin

Et initiatief om disse feesten te organiseren gong uut, zoaj' in een adverteensie in de *Perveensiaole Drentsche en Asser Kraante* van 12 juli 1859 zien kunnen, van een stokmennig liefhebbers, daor Freerk van den Bosch, logementhoolder in Appelsche, een enthousiaaste permoter van was. In et begin was hi'j dan ok de belangriekste man van de organisaosie en een drievende kracht aachter de Bargfeesten.

De feesten wodden hullen in wat ze doe de dunevallei bi'j de Bosbarg nuumden en waor as et now nog altied de Zaandvlakte hiet. Een lappe grond die eigendom was van B. Prakken, wethoolder in Oosterwoolde, die de boel daor spontaon beschikbaar veur stelde.

Et eerste Bargfeest was op donderdag 14 juli 1859. Die dag weren d'r vanof drie ure middags "volksvermakelijkheden", die bestonnen uut mastklimmen, zaklopen en talhooftlopen (lopen op een evenwichtsbalke bestaonde uut een boomstamme daor de baste ofhaeld was). De wedstrieden wodden ofwisseld deur uitvoerings van et meziekcorps uut Assen en et Zanggezelschap uut Appelsche onder leiding van dirigent H. Zwart.

Naodat, zo om zunsongergaank henne, de laeste wedstrieden oflopen weren, was d'r op 'e Bosbarg een vuurwark. Daornao kon et volk him nog vermaeken in de op et feestterrein staonde tenten, die mit vlaggen, bloemen en bosgruun versierd weren.

Deur et mooie weer en de bezukers, die niet alliend uut Frieslaand mar ok uut de perveensies Grunningen en Drenthe, in grote kloften naor Appelsche kommen weren, wodde dit eerste Bargfeest een daeverend sukses. In een verslag in de *Perveensiaole Drentsche en Asser Kraante* van 19 juli 1859 vun de verslaggever dan ok dat dit Bargfeest aenlik ieder jaor hullen wodden moeten zol.

De "Directie voor de feestregeling" en priesen

Zoa'k al eerder zee was Freerk van den Bosch as logementhoolder in Appelsche in 1859 de heufdorganisorator en dé permoter van de Bargfeesten. Hi'j zorgde d'r bi'j-veurbeeld veur dat d'r iene of meer adverteensies in de regionaole kraanten kwamen, daor de feestelikheden in ankondigd wodden.

In 1859 wo'n in de adverteensies nog gien naemen nuumd van meensken die de boel mit-organiseerden. Mar nao et grote sukses van dat jaor lag et veur de haand om de zaeken et jaor d'r op grootser an te pakken en dat vereiste een gedegen veurbereiding en organisaosie. In 1860 wodde d'r dan ok een uut acht man bestaonde "directie voor de feestregeling" insteld. Logementhoolder Freerk van den Bosch zat daor niet bi'j. As kastelein kreeg hi'j de opdracht om de feestgangers van "ververschingen" te veurzien. Neffens de kraanteverslaegen dee hi'j dat veurtreffelik.

De Verieninge "Bergclub"

Et deur de "feestdirectie" saemenstelde pergramme veur 2 juli 1860 was niet zovule anders as dat van 1859 en omdat dat zoe'n sukses west hadde, was d'r vanzels ok gien anleiding om de boel slim te veraanderen. Wel wodde d'r in plak van talhooftlopen now an kupienstikken daon en d'r weren veur et eerst ok zulveren priesen te winnen.

Et meziekcorps uut Assen was weer persent en et zanggezelschap "De Harmonie" uut Appelsche was d'r ok weer. Daor weren leden van de zangverieninge van Donkerbroek an toevoegd. Disse gezelschoppen speulden en zongen in een grote tente die "tegen de bergketen" van de Bosbarg ston en versierd was mit een hiele flut rood-wit-blauwe en oranje vlaggen. In et middenste stok van de tente, die de vorm van een koepel hadde, kon et volk zitten. In de ziedtenten die d'r tegenan zet weren zatten et meziekcorps en de zangkoren. Disse iene tente was niet groot

genoeg om plak te geven an de honderden bezukers die verwaacht wodden veur dit twiede Bargfeest. An de rechterkaant van de heufdtente was dan ok een twiede kantonetente daelezet, daor ok nog es honderden feestgangers een plakkien vienen konnen.

Et Bargfeest was al weer een groot sukses en wel zoe'n groot sukses, dat tiedens de feestelikheden d'r een verieninge opricht wodde die de naeme Bargclub kreeg. Een peer leden van disse verieninge stuurden drekt een enthousiaast bericht naor de redaktie van de *Perveensiaole Drentsche en Asser Kraante*.

Mar zoas dat now ienkeer gaot, d'r kwammen ok negatieve reakties.

Een eerste kentering?

Een schriever van een inzinnen brief in de *Perveensiaole Drentsche en Asser Kraante* van 10 juli 1860 zag et saemengaon van volksvermaeken en zanguutvoerings wel as een positieve ontwikkeling mar hi'j schreef belerende dat hi'j van de feestkemmissie verwaacht hadde dat zi'j, ok al deur et sukses van et veurige jaor, de feestelikheden wat grootser anpakt hebben zollen as now et geval west hadde. Waoromme bi'jveurbeeld, vreug de schriever him of, hadde de veurzitter gien kontakt opneumen mit de aandere dörpen in de gemiente Oost-Stellingwarf, waoromme hadde hi'j de schoelemeesters in die dörpen niet vraogd om d'r toe mit te helpen om meer zangkoren saemenstellen te kunnen, die onder leiding van een deskundige dirigent heuren laoten kund hadden wat ze wel niet konnen? De feestkemmissie was neffens him te vule doende mit et orgenisieren van een ienvooldig volksfeest en daoromme zol et neffens him wel es rap gebeurd wezen kunnen mit de Bargfeesten.

Wat dat laeste anbelangt zol de briefschriever geliek kriegen, mar de oorzaeke dat de Bargfeesten in heur oorspronkelijke vorm opholen zollen, zol toch argens anders liggen.

1861, duzenden bezukers

Ondaanks disse kritiek was op 25 juni 1861 et dadde Bargfeest in Appelsche. Logementhoolder, mar veural ondernehmer Freerk van den Bosch hadde alles op alles zet en niet op een stuver keken, al hadde et gemientebestuur van Oost-Stellingwarf kot van te veuren een deur him indiend verzuuk om een bi'jdrege uut de gemientekas om de kosten van et Bargfeest wat te drokken mit zes tegen vuuf stemmen ofwezen.

Et leek d'r op dat dit dadde Bargfeest de beide veurigen in een protte opzichten overtreffen zol en dat mit deur de aktiviteiten van de "Commissie belast met de feestregeling".

De president, of veurzitter, en de twee leden waor disse kemmissie uut beston hadden goed deur dat d'r, in vergelieking mit de veurige jaoren, voldoende ofwisseling wezen mos in de wedstriedonderdielen om genoeg dielnemers te trekken. Dat de volksvermaekelikheden bestonnen now dan ok uut boegsprietlopen, kupienstikken, talhooft- en maand(e)lopen. As priesen weren d'r verschillende zulveren veurwarpen "van smaak en waarde" te winnen.

Op et feest speulde et Asser meziekgezelschap en d'r weren optredens van de zanggezelschoppen van Appelsche, Oosterwoolde en Donkerbroek.

Bi'j de toegaank naor de dunen hadden ze een ereboge daelezet, daordeur kwaj' bi'j de heufdingaank van et feestterrein. Bi'j de ingaank stonnen ok alderhaande dissies mit koeke en snuusteri'jen. Op et feestterrein stonnen de tenten: veur de "feestdirektie", veur et meziekkorps en de zanggezelschoppen en veur de feestgangers. En op een heuvel, een aentien van et feestterrein ston zels een tente veur... "de berggeest".

Nao ofloop van de wedstrieden was d'r weer een groots vuurwark en daansen nao! Om et de hiel tied nog groter woddende tal bezukers an de Bargfeesten een goed zitplak geven te kunnen wodden d'r meer-

BERGHESE

In de tied van de Bargfeesten wodde disse tekening van ien van de feestdaegen maekt. Et origineel is in pattedekker bezit.

dere tenten op et feestterrein zet. In ien van de tenten konnen vuuftienhonderd meensken, in disse tente wodde een daansvloer legd "waarop wel honderd personen tegelijk zouden kunnen dansen". Ondernemer Freerk van den Bosch zol in disse en de aandere tenten tegen schoppe-like priesen frisdraankies, wien en likeuren schinken. Mar niet allienig hi'j was tiedens dit Bargfeest een toeke neringdoende. Dat was schipper M. Manak van De Smilde ok. Die zee in een adverteensie in de *Perveensiaole Drentsche en Asser Kraante*, dat hi'j bi'j gelegenhied van de Bargfeesten op 25 juni anstaonde om negen ure vanuut Assen mit een trekschute naor Appelsche veren zol mit muzikaanten an boord. Hi'j stelde bezukers in de gelegenhied de overtocht mit zien trekschute te maeken.

Haddraeveri'jen

Duzenden meensken uut alle wiendstrecken moe'n die 25e juni 1861 naor Appelsche kommen wezen. Lopende, mit de trekschute of mit et rietuug. Tot in de vroege morgen van de dag d'r op wodde "onder muzik en dans" et feest vierd en de meensken keken alweer uut naor et Bargfeest van 1862.

Dat Bargfeest van 15 augustus 1862 dee in gien inkeld opzicht onder veur et sukses van de feesten van de jaoren daarveur. D'r kwammen opni'j zeker twieduzend bezukers naor Appelsche en dat overtrof de verwaachtings. D'r wodde zels praot van een Fries-Zwitsers feest en de Bargfeesten wodden vergeleken mit et Turnerfeest in Duutslaand, wat veur een feest dat ok west hebben mag.

Mar in tegenstelling tot eerdere jaoren, wodde in 1862 in de regionaole blaeden vule minder andacht besteded an et slaegen van et Bargfeest. Naor de oorzaeken daarvan kuwwe allienig mar raoden.

Dochten ze bi'j de kraante van: now weten de lezers zo staorigan wel dat d'r in Appelsche jaarliks een Bargfeest is en wat dat feest percies veurstelt? Mar omdat d'r de hieltied nog protten volk op ofkwammen,

veurzaggen de Bargfeesten altied nog in een behoefte.

Was d'r spraoke van een zekere sleur en was d'r verlet van ni'je aktiviteiten? Een verslag van et Bargfeest van 1862 in de *Perveensiaole Drentsche en Asser Kraante* van 23 augustus wist daarop. Freerk van den Bosch wodt in dat verslag anraoden om "op een ander jaar aan het Bergfeest eene harddraverij te verbinden". Haddraeveri'jen weren in die jaoren in disse kontreinen butengewoon populair en ze wodden jaarliks op een protte plakken in disse streken hullen zoas in Assen, Stienwiek, Roden, De Smilde, Haulerwiek. Neffens de schriever was Appelsche daar ok oe zo geschikt veur en butendat zollen d'r dan nog meer meensken op 'e Bargfeesten ofkommen.

Tenielveurstelling

Mar, d'r was ok nog wat hiel wat aandere dat een belangrieke rolle speulde.

Omtrent 1850 wodden overal rederiekerskaemers opricht, en de leden d'r van hullen heur doende mit et holen van veurdrachten en, alhoewel d'r veur et teniel anvaankelik nog niet vule belangstelling was, scheuten op et plattelaand, meest onder de naeme van rederiekerskaemer of reciteergezelschop de amateurtenielclubs as poddestoelen uut de grond. Doomnees en schoelemeesters weren de grote permoters van dit "liefhebberijtoneel". Zi'j hadden leerd en ze zaggen in et teniel en de veurdracht een meugelihied om de bevolking te ontwikkelen. Alles dri'jde in die tied ommes om de veuruutgaank. De hassens bruken en et verstaand in plak van tradisies en sleur.

In 1863 zien we dat de haddraeveri'je en de tenieluutvoering tiedens et Bargfeest de hieltied belangrieke wodden. In dat jaor duurde et lange veurdat de eerste ankondiging van et kommende Bargfeest in de kraante ston. Te lange neffens een zekere "J...", die zien verwondering daorover uterde in de *Perveensiaole Drentsche en Asser Kraante* van 16 juli. Mar hi'j wus van

heuren zeggen dat et feest in de maond augustus wezen zol en dat d'r dan "in de bergen" een haddraeveri'je mit peerden hullen wodden zol. En een protte meensen zollen et grif mooi vienen dat de leden van de rederiekerskaemer van Appelsche heur anmelded hadden om op ien van beide aovens een tenielveurstelling te geven. D'r kon dan ok mit verlangst naor et kommende Bargfeest utkeken wodden.

Roem een weke laeter wodden d'r, in opdracht van Van den Bosch, inderdaod twie ankondigings in de kraante zet. Tussen de regels deur vaalt op te maeken dat d'r in de orgenisaosie van et Bargfeest veraanderings op til weren. De feestelikheden wodden now over twie daegen uutsmeerd op maendag 10 en deensdag 11 augustus. Op 'e eerste dag zol "in de Duinen" een haddraeveri'je hullen wodden. De aandere festiviteiten zollen laeter bekend maekt wodden. Dat gebeurde kot veur de feestdaegen.

Bi'j de haddraeveri'je weren ok "zilveren prijzen" te winnen: een zulveren koffiekanne mit onderstel van honderdveuftig gulden en een bewarkt stok zulver. Naor ofloop van de draeveri'je zol d'r een vuurwark hullen wodden.

Op 'e twiede dag weren d'r de traditionele volksvermaeken en weer een haddraeveri'je, now veur de peerden die de eerste dag niet in de priesen valen weren.

De zael van Van den Bosch

Aovens gaf de rederiekerskaemer "Oefening kweekt kunst" uut Appelsche een tenielveurstelling en d'r weren meziek uutvoerings. Dit was niet butendeure. Freerk van den Bosch hadde naemelik, an de linkerkaant van zien woonhuus an de Vaort Zuud-ziede in Appelsche een zael bouwen laoten die kot daorveur klaor kommen was. "Een prachtige en ruime zaal, waarvan men de weerga, zoo als zij al in de hoofdsteden der provincien moge gevonden worden, te vergeefs in de kleinere steden en ten platten lande zal zoeken". In disse zael wodden op 'e twiede aovend

ok de priesen uttreikt die wunnen weren mit de haddraeveri'je; en doe was d'r nog bal nao.

In de *Perveensiaole Drentsche en Asser Kraante* van 20 augustus 1863 wodde vol lof over et feest schreven. Freerk van den Bosch wodde as "genialen ondernemer" een beste vere in de broek steuken en d'r weren ok komplimenten veur de eigener van de dunen B. Prakken veur de anleg van de mooie wandelpaeden, de feestdirektie veur de biezuudere wieze hoe ze heur wark daon hadden, de inwoners van Appelsche die allemaole mitwarkt hadden an et tot staand kommen van een "kunstbaan" of haddraeversbaene en... niet te vergeten de leden van de rederiekerskaemer "Oefening kweekt kunst" veur et veurtreffelike tenielspul in de zael van Van den Bosch.

Een omslag

Freerk van den Bosch was nauw betrokken bi'j zowel de haddraeveri'jen as de tenielveurstellings. Hi'j was et die een grote zael bouwen leut waor de uitvoerings van et ameteurtenielgezelschap plak kriegen konnen, hi'j was ok de man die de overweging overnam en him d'r veur inzette om toegeliektied mit de Bargfeesten ok haddraeveri'jen te hollen. In 1864 staot hi'j dan ok op een liesien toevoegd an de leden van "De Directie van 't Bergfeest te Appelscha", die in de *Perveensiaole Drentsche en Asser Kraante* van 30 juli een advertensie zetten leuten angaonde et Bargfeest van 15 en 16 augustus. In dat liesien vienen wi'j verschillende bekende naemen uut Appelsche: J.G. Stoker, A. Vondeling en H.H. Swart.

Uut de opstelling van de advertensie kuj' zien hoe de beide daegen vuld wodden. De haddraeveri'jen weren overdag, een "open tafel" (vermoedelik een soortement "lopend buffet") was op 'e middag van de eerste dag en aovens was et vuurwark. De tenielveurstellings kwammen op 'e aovend van de twiede dag an bod. De tenielstokken mit titels as: "Een Ommelander

schoolexamen", "De Bruidegom" en "Niet of graag", zullen deur de bezukers van de Bargfeesten grif mit graegte bezocht wezen.

De feestelikheden wodden deur Freerk van den Bosch dan nog wel as Bargfeest ankondigd, mar de volksvermaeken daor in 1859 mit uut aende zet was weren daor in 1864 nog mar een klein pat van. Allienig op 'e eerste dag, 15 augustus, was d'r "tot afwisseling een zeer curieus volksvermaak", mar wat veur soort vermaak dat west het lezen we niet in de ankondigingsadvertenties. Ze zullen de ni'jsgierigheid wel prikkeld hebben wild.

It Berchfeest to Appelskea in it Frisk besungen

Bi'j gelegenhied van de Bargfeesten in Appelsche wodde deur Jentje Sytema uut Haulerwiek een lied van mar liefst ienentwintig koepletten schreven. De bedoeling was om de lezers an te fieteren om toch veural naor die feesten toe te gaon. Dit lied hadde as titel: "It Berch-feest to Appelskea in it Frisk besungen" en wodde drokt en uitgeven deur G.S. de Tempe in Oosterwoolde en et kon veur drie stuyvers kocht wodden. Et jaor waor et in drokt wodde is niet bekend, vermoedelik dateert et van 1864. Jentje Sytema hul naemelik over dat jaor antekenings bi'j van de verkope van dit drokwarkien, en daor dot uut blieken dat hi'j d'r zels ongeveer zesendattig van verkocht.

Et laeste koeplet van et lied van Jentje Sytema gaot zo:

*Kum eale friesen, hear mîn sang
Mîn sang dy 'k siung mîn libbenlang
Net um in oar to hunen
Ne, 'k siung ta ear en priis fen 't gea,
Ta ear en priis fen Appelskea
Fen 't Berch-feest in de dunen*

In 1865 weren d'r veur de dielnemers an de "volksvermakelikheden" gien ere en prijzen meer te behaelen. Dat gul allind nog veur de haddraevers die dat jaor op 21 juni mitdoen konnen an de haddraeveri'je.

En... veur de leden van et amateur-tenielgezelschap, dat now de naeme hadde van: Rederikerskaemer "Augustinus". Ieder van heur kreeg dat jaor, een weke veur de haddraeveri'jen, een zulveren insigne kedo van de breurs Lycklama à Nijeholt, Compagnons van de Opsterlaanse en Oost-Stellingwarver Venen en Vaorten. De breurs zullen wel zo rejaol west hebben vanwege de naeme "Augustinus", vernuumd was naemelik heur veurvader Augustinus Lycklama à Nijeholt, ien van de eerste compagnons, die zodoende herdocht wodde. Alle leden van et tenielgezelschap dreugen dit versiersel, doe ze op 'e aovend van die 21e juni de stokken "De trouwring" en "Jocrisse in de nieuwe dienst" speulden.

Jaormark en karmis

In de naozoemer van 1864 hadde de gemienteraod van Oost-Stellingwarf d'r in toestemd dat d'r vanof dat jaor een jaoren veemark in Appelsche hullen wodden moch in de maonden juni en oktober. De eerste jaormark was in oktober van dat jaor, de twiede op 20 juni 1865. Op die dag was d'r ok karmis. De dag daornao weren overdag de haddraeveri'je en aovens de tenieluutvoering.

Deur de opkomst van et teniel, en de kombinaosie haddraeveri'jen mit jaormark en karmis was et mit de Bargfeesten, die in 1859 begonnen weren, nao 1864 gebeurd.

In de zael van Freerk van den Bosch gong et doek bi'j et begin van de tenielaovend mit een protte haantienklappen in de hoogte. In alle stilte was intied et doek veurgoed valen veur de Bargfeesten.

Benny Holtrop

Troost

Oons beppe kon stokkend
noch dood, zee elkeniene.
Klaorwakker heisterde ze morgens
over pake en de raand
van de bedstee henne
en maekte de eerste
treden in de ni'je dag.
Bi'j aovende was ze de laeste,
en et wodde pas naacht as
ze et zwaore bekken kaantelde
en an de slaop toevertrouwde.
Altied hadde ze et laeste woord,
en overal een antwoord op,
overal een oplossing veur.

Oons beppe kon stokkend
noch dood, zee elkeniene,
ze hadde ommes de Here HEERE
onder haandberiek.
Die schonk heur de keunst
om zoere beien zute te maeken,
om oold zeer vot te moffelen,
om dwas deur de winterse bujjen
van pake henne, de meitied te zien.
En butendat gaf de Here HEERE
heur dat zulveromraande lachien
onder alle omstaandigheden.
Beppe, ik moch d'r zo alderheiseliksten
graeg uut-van-huus kommen!

Oons beppe kon stokkend
noch dood, zee elkeniene.
Iene keer kwam ik heur
in de naacht over et mad
doe 'k naor et husien mos:
ze ston in de keuken
en niefelde haostig et korkien
op een flessien mit
valeriaandruppen.

WAT IS D'R NOW STELLINGWARFSE AS 'N STELLINGWARVER BAANK?

De Coöperatieve Veurschotbaank. Een typisch Stellingwarver baank.

Mit vestigings in Berkoop en Noordwoolde.

Een kleine baank dus, mar wel mit grote prestaosies.

Kiek mar es naor oonze rentetarieven.

Of naor oonze hypotheken.

Die kun mit glaans elke vergelieking deurstaan.

Mar niet alliend op financiesel gebied het de Veurschotbaank
grote veurdielen.

Ok op et persoonlike vlak staon wi'j oons mannegien/vrouwgien.

Bi'j oons hebben klaanten een naeme en kriegen alle aandacht
die ze verdienen.

Mar zeg now zels, zo heurt et toch ok in de Stellingwarven?

De Veurschotbaank.

Een kleine baank, mit een compleet dienstepakket.

Van Supersperen tot Hypotheek,

van Verzekering tot Rekening Couraant.

En butendat: De baank die jow tael praot...

DE VEURSCHOTBAANK, DE STELLINGWARFSTE BAANK VAN DE STELLINGWARVEN

Coöperatieve Voorschotbank B.A.

Willinge Prinsstraote 10
Postbusse 1
8420 AA Berkoop
Till. 05164-1441

Heufdstraote Oost 6
Postbusse 101
8390 AC Noordwoolde
Till. 05613-2825